

BÖRTÖNÜGYI VISZONYAINK REFORMJÁHOZ.

XXIX. kötet 6. füzet. 200. o.

Franklin Bp. 1888. /Részlet/

Bevezetésül még két körülménynek kijelentésével tartozom.

Az egyik az, hogy nem czélom ezúttal hazai börtönügyünk jelenlegi állapotát behatóbban ismertetni. Volt ugyan alkalmam hazánk különböző részeiben fegyházaink, börtöneink, fogházaink egyikét, másikat megtekinteni, de eddig szerzett tapasztalataim alapján jelenlegi börtönügyi viszonyainkról legfelebb csak általános képet nyújthatnék és ezt annál kevésbé szándékozom tenni, mert a tényleges állapotok feltüntetése egyáltalában nem illenek bele az egyletben eddig tartott előadások keretébe.

A jelenlegi viszonyok vázolásában tehát csak a legfőbb hiányok feltüntetésére fogok szoritkozni és erre is csak azért terjeszkedem ki, mert ez elkerülhetetlenül szükséges arra, hogy betölthessem tulajdonképeni feladatomat: elmondhassam igénytelen egyéni nézeteimet arról, hogy a létező állapotoknak, - úgy vélem, mindenki által egyformán szükségesnek tartott, - reformja mily irányban volna eszközzendő.

A másik, a mit ki kell jelentenem, az, hogy iparkodni fogok objectiv maradni, és sem dicsérni, sem recriminációkkal előállani nem szándékozom.

Annyival kevésbé akarom ezt tenni, mert valóban nehezen tudnám megmondani, hogy mi az oka annak a teljes elhanyagolásnak, melyben a börtönügy kérdése nálunk újabban részesül?

Kedvezőtlen pénzügyi helyzetünk-e, melynek hangoztatásával minden idevonatkozó reformjavaslatot, minden javításra törekvő kezdeményezést elnyomni szoktak? Vagy szakembereinknek más, szintén fontos kérdésekkel: az anyagi büntető törvénykönyv megalkotásával, a megalkotottnak feldolgozásával és a büntető eljárás codificálásával való elfoglaltsága? Vagy végre az a szinte párat-

lan közöny, melylyel hazánkban a művelt, laicus közönség börtönügyünk reformjának kérdése iránt viseltetik?

Részemről, - habár nem tagadom, hogy mind a három körülménynek nagy befolyása volt a börtönügyi kérdéseknek hazánkban való nagy elhanyagolására: erre a legutóbbira és ezzel kapcsolatban a nálunk, - fájdalom, - még mindig jelentékeny tért foglaló reactionarius irányra merem róni a felelősség súlyát az e téren valóban sajnós állapotokért.

De természetes, hogy akkor, midőn hazánkban igen sokaktól még mindig a raboknak túlságos elkenyезtetéséről hallunk panaszkodni; midőn nálunk igen sok, és pedig komoly számba menő, művelt ember is, annyira el van maradva a felvilágosodásnak több mint egy század óta folyton előre törő irányától, hogy annak öntudatára sem emelkedett, hogy a szabadságvesztés büntetés ma már kétségtelenül nemcsak a legfontosabb, de az összes többi büntetésnemet háttérbe is szorító büntetési nem; midőn ennek ellenében a hazai közönségnek egy jelentékeny része még mindig a derest és a kalodát emlegeti azoknak az úgynevezett "régijó időknek" vissza óhajtott emléke gyanánt: akkor ettől a közönségtől, ettől a fölfogástól a börtönügy és annak haladása iránt nem lehet érdeklődést várni.

Kétségtelenül épen oly csodálatos, mint sajnálatos jelenség ez a 40-es éveknek ama nagy mozgalmaival szemben, melyekben épen a börtönügy vagy, mint akkor nevezték: a fogházjavításügye tekintetében egy EÖTVÖS JÓZSEF, SZALAY LÁSZLÓ, SZEMERE BERTALAN, LUKÁTS MÓRICZ és annyi más jelsünk lépett az irodalmi harcosok közé; midőn még a maradiság miatt sokat ócsárolt vármegyék is választmányokat küldtek ki e kérdés tanulmányozására; midőn a börtönügyi reform az egész művelt közvéleményt foglalkoztatta, és törvényhozásunk alsó háza az anyagi és alaki büntetőjog mellett a börtönügynek önálló helyet biztosított a cofificatióban.1

Eszem ágában sincs tagadni azt, hogy ma a börtönügy terén sokkal, igen sokkal előbbre va-

gyunk, mint a 40-es években. De épen oly tagadhatatlannak tartom azt, hogy a haladásnak ez ideig elért fokán megállani, illetőleg csak abban a lassú arányban haladni, a mint eddig tettük, nem más: mint büntető igazságszolgáltatásunk gyakorlati eredményeinek veszélyeztetése.

Mert - s ezt hazai közönségünk egy részének előbb érintett, illiberális felfogásával szemben nem lehet eléggé hangsúlyoznom - a börtönügy kérdése nem humanitárius, hanem igazságszolgáltatási és büntetőpolitikai kérdés.

Azok, kik a modern fegyházakban és börtönökben a fegyenczek és rabok elkényeztetésére rendelt intézeteket látják, - valószínűleg azért, mert egyetlen egyet sem néztek meg belülről, - azok feledik, hogy még 110 év előtt, a mikor Angliában JOHN HOWARD "State of Prisons"-jával és utána Európa minden művelt államában egy-egy lelkes szakember, különböző munkáikkal, ráutaltak a börtönök borzasztó állapotára, még akkor sem egyedül a részvét és sajnálkozás sugalmazták korszakalkotó műveiket. Ellenkezőleg éles szemük már akkor felismerte, hogy a börtönök rendezetlen állapotában a közbiztonságra, magára a társadalomra és az államra óriási veszélyek rejlenek, mert a szabadságvesztés büntetés, ha nem kellően hajtatik végre, alig más, mint a gonosztevők iskolája.

En sem emberiség szempontból tartom elkerülhetetlennek börtönügyi viszonyaink mielőbbi reformját, hanem szükségesnek tartom ezt azért, mert a jelenlegi állapotok mellett, nem mondom mindenütt, hanem a legtöbb helyütt, a szabadságvesztés büntetésnek egész hatása van veszélyeztetve.

Teljesen igazat adok LIVINGSTONE-nak, midőn azt mondja, hogy a szabadságvesztés büntetések végrehajtására rendelt intézeteknek szerkezetétől és igazgatásától függ az egész büntető rendszer sikere.

Természetesen ez a büntető rendszer csak akkor próbálható ki, csak akkor bizonyulhat jónak, vagy rossznak, ha következetesen, a maga egészében végrehajtatik.

A büntető törvényünkben elfogadott büntetési rendszernek végrehajtása pedig jelenleg pusztán illusio. E rendszer, - a mint az alábbiakban, azt hiszem - fájdalom - ki fogom mutatni, csak a papíron van meg.

A valóságban csak a büntető törvénykönyvnek 52. §-a érvényesül, mely szerint: "a szabadságvesztés büntetések addig, míg azok végrehajtására a jelen fejezet határozatainak megfelelő intézetek nem szerveztetnek, a fennálló szabályok szerint foganatosítandók".

Ez a rendelkezés kétségtelenül nem érthető és nem is magyarázható másképp, mint akként; hogy a kedvezőbb idők beálltáig a szabadságvesztés büntetés mindenütt úgy foganatosítandó, a mint azt a helyi viszonyok megengedik.

És a dolog a valóságban tényleg így alakul.

A büntettekről és vétségekről szóló büntető törvénykönyv 20.§-a /helyesen-e, vagy helytelenül, annak vizsgálata most nem tartozik feladatomhoz, mert hisz nem büntetési rendszerünknek, hanem börtönügyi viszonyainknak reformjáról szölok/, felállítja a szabadságvesztés büntetésnek négyféle nemét.

Ezek közül az egyik: az államfogház, - custodia honesta gyanánt szolgáló és különben is csak kevés büntetendő cselekményre szabott különleges büntetési nem, - a valóságban is a törvény rendelkezéseinek megfelelően hajtatik végre.²

De köztudomásszerűleg ez a büntetési nem a gyakorlatban az eseteknek elenyésző csekély számában, a többi büntetési nemhez arányitva teljesen eltörpülő kis százalékban fordul csak elő. Azt tehát további fejtegetéseimnél bátran figyelmen kívül hagyhatom.

A szabadságvesztés büntetésnek törvényeinkben felállított másik három neme: a fegyház, börtön és fogház,³ melyek fokozatos súlyosságának megkülönböztető ismérveit a büntető törvénykönyv és a szabadságvesztés büntetés végrehajtása tárgyában kibocsátott miniszteri rendeletek gondosan írják körül, az eseteknek igen jelentékeny számában valójában csak a bírói ítéletekben lesz így elkülönítve.

Lényileg nem egyszer fordul elő az az eset, hogy a fegyházra ítélt egyén, valamely kerületi börtönben, vagy törvényszéki fogházban, a rab-
bal, fogolylyal, sőt vizsgálati fogolylyal van együvé zárva, és így a szabadságvesztés büntetés
legsúlyosabb nemére /talán életfogytiglan/ el-
ítélt egyén ugyanolyan elbánásban részesül, mint
az, a kit még csak gyanúja terhel valamely bün-
tetendő cselekménynek!

Az meg épen az esetek túlnyomó számában jön elő, hogy a vétség miatt fogházra és a kihágásért elzárásra ítélt egyén /tehát két, alapjában különböző büntetendő cselekményért, különböző két törvény alapján, kétféle, lényegileg különböző büntetési nemre ítélték/, a járásbirósági fogházban, ugyanabban a zárkában és teljesen egyenlő bánásmód mellett töltik ki a büntetést!

És ennél a szembeszökő visszásságnál nem kisebb baj az sem, hogy büntetési intézeteink jelenlegi állapota mellett, a legsúlyosabb büntetési nemtől kezdve, lefelé a puszta elzárásig, szó sem lehet a törvényben elfogadott büntetési rendszer gyakorlati végrehajtásáról.

Jelenlegi építkezési viszonyaink feltárásánál az alábbiakban, - sajnos, - bő alkalmam lesz ez állításomat, részletes adatokkal, a büntetés végrehajtásának minden fokozata tekintetében begigazolhatni.

Itt csak arra az óriási /még ez a jelző is nagyon kevésbé jellemző/ bajra utalok, mely e körülményből ered és a melyre itt, e tisztelt egylet körében, szakférfiak előtt, szükségtelen bővebben rá mutatnom.

Elegendő hangsúlyoznom azt, hogy a szabadságvesztés büntetés valamely vezéreszmére visszavezethető rendszer és e rendszernek következetes keresztülvitele nélkül ma már nem is érdemli meg a büntetés nevét.⁴

Lejárt és bizonyára soha többé nem tér vissza a szabadságvesztés büntetés végrehajtására használt ódon várak, a nyirkos üregek, az ólomkamrák, a földalatti nedves és sötét helyiségek barbár kora.

A szabadságvesztés büntetés célját ma nem

képezi többé a puszta testi sanyargatás, a letartóztatottak lassú, kínos megölése. A büntetés végrehajtását nem meríti ki többé a közös elzárás valamely lehetőleg egészségtelen helyiségben; a szabadságvesztés büntetése ma több, magasabb, nemesebb valami, mint a szabadságnak puszta elvonása, minden okszerű kezelés, minden szakavatott bánásmód nélkül.

S az állam, a törvényhozás bizonyára nem álhumanitárius tekintetekből szakított a régi /rendszernek nem is nevezhető/ végrehajtási módozattal, hanem felhagyott ezzel a saját és a társadalomnak szembetűnő érdekében, elkerülhetlen szükségből.

Szakított évszázadoknak sötét hagyományai-
val azért, mert fölismerte, hogy a büntetési intézetet meg nem érdemlő régi börtönök szerencsétlen lakóit a közös elzárásban, minden javítási, megtérítési kísérlet nélkül eltöltött, kényelmes henyelés, elrettentés helyett, valóban megrögzött gonosztevékké képezi ki és ezzel visszacsábítja a bűn útjára; felismerte, hogy a büntetés végrehajtásának régi módja mellett az elítélteket, ha azok ismét visszakerülnek a börtönbe, a szenny, a tiszta levegő és a tápláló élelem hiánya valamikor elpusztította ugyan, de addig, valahányszor az elkövetett újabb büntetendő cselekményért rájuk szabott büntetés kiállása után kiszabadultak a börtönből, mint megrögzött, szokásszerű gonosztevők örökös rémületben tartották az egész társadalmat.

S ezért nem bírom én megérteni, hogy a modern büntetési rendszereknek folytonos ócsárlói, az elítéltek dédelgetéséről panaszkodók nem látják át, vagy inkább nem akarják átlátni azt, hogy a kikényszerített tisztaság, a szoros ren-
hez és folytonos munkára szorítás, a letartóztatott ténykedésének, időtöltésének éjjel-nappal szigorú ellenőrzése, az erkölcsstelen és elvadtó társalgások és érintkezések gondos megakadályozása ezerszerre elrettentőbb, félelmesebb büntetés a gonosztevők állandó osztályára nézve a régi állapotoknál és hogy a jelenlegi rendszer, az elítéltek munkaerejének kihasználása által, egy-

uttal összehasonlíthatlanul előnyösebb az államra is.

De a főkülönbség a két korszak közt mégis az, hogy a modern büntetési rendszer az elítéltet nemcsak bünteti, hanem egyszersmind nevelni, erkölcsileg javítani törekszik, ellenben a régi végrehajtási módozat erkölcsileg csak ártott, csak rontott.

És a reactionárius irány a modern büntetési rendszer népszerűtlenítése tekintetében bizonyára el fogja veszteni hatását, ha - a műveltség haladásával - a társadalom kebelében általános öntudatra emelkedik annak ismerete, hogy a modern büntetőjog egyáltalában nem hyperhumanus, ideális alapelveket tart szem előtt, hanem fő kelléke: akként szervezni a fő büntetési nemet: a szabadságvesztés büntetést, hogy az egyrészt elrettentő rossz gyanánt tekintessék, másrészt képes legyen az elítéltet erkölcsileg oda nevelni, hogyha bensőleg nem is javul meg, legalább megtanulja tiszteletben tartani és ezentul meg is tartani az állam büntető törvényeit.

Ennek az erkölcsi nevelésnek fő eszköze a munka és az elítélttel való okszerű elbánás: annak erkölcsi, lelki tanítása; nélkülözhetetlen előfeltétele pedig valamely egyöntetű alapra fektetett büntetési rendszer végrehajtása.

A börtönügy mai fejlődési fokán nem bírjuk ugyan még kifogástalanul meghatározni a büntetési rendszer minden részletét: sőt valószínűleg sohasem fog felállítható lenni abszolút, minden népnél egyformán helyesnek mutatkozó büntetési rendszer, de szakemberek előtt ma már kétely tárgyát sem képezheti az, hogy a szabadságvesztés büntetésnek rendszertelen végrehajtásából siker egyáltalában nem következhetik be, ellenkezőleg csak hátrány: a még erkölcsileg mélyre nem süllyedt elítélteknek teljes megromlása, a visszaesők számának folytonos növekedése lesz az eredmény.

Nálunk pedig jelenleg a szabadságvesztés büntetés, a kedvezőtlen építkezési viszonyok következtében, a véletlennek oly óriási befolyása mellett, a különböző helyek szerint annyi lényec-

ges eltéréssel és - két nagy büntetési intézetet: a soproni fegyházat és a szegedi kerületi börtönt kivéve - a törvény és a börtön rendtartások intézkedéseinek, a helyiségek követelte oly mérvű figyelmen kívül hagyásával hajtatik végre, hogy nem is lehet szó valamely büntetési rendszer következetes keresztülviteléről.

Szakemberek egyet fognak érteni valamenynyien abban, hogy ez egyértelmű a büntetés hiányosságának legnagyobb mérvű veszélyeztetésével, vagy éppen megsemmítésével.

Mint már érintém, e sajnós körülményt a szabadságvesztés büntetés végrehajtására rendelt intézetek elégtelensége és hiányos építkezési módja idézi elő.

Lábjegyzetek:

1. Ezzel szemben korunkban, egész a legutóbbi időig, azt kellett tapasztalnunk, hogy néhány kiváló szakemberünk állandóan és fáradhatatlanul foglalkozott ugyan egyes börtönügyi kérdésekkel, de börtönügyi viszonyaink jelen állapotát, annak egészében, egyik hazai szakember sem, hanem csak a monarchia másik államának kitűnő szakférfia: dr. MAYER SALAMON kormánytanácsos, bécsi egyetemi tanár tette tanulmány tárgyává, a kinek börtönügyünk reformjának szőnyegre hozatala körül valóban elévülhetetlen érdemei vannak.
2. Hazánkban jelenleg tudvalevőleg két államfogház van, az egyik Váczon, a másik Naszódon /Erdélyben/. Az előbbi a váczi fegyház igazgatójának vezetése alatt áll, de természetesen a fegyháztól elkülönített helyiségben /jelenleg a fegyházzal szemben fekvő és magán tulajdont képező bérházban/ van elhelyezve; az utóbbit a naszódi kir. járásbíró igazgatja. Mindkét intézet az igazságügyminisztérium

főfelügyeletének van közvetlenül alá rendelve. Ez államfogházak befogadási képessége teljesen megfelelő és a helyiségek könnyen megengedik az államfoglóknek a büntető törvény 35.§-ában elrendelt éjjeli külön elzárását is. /Váczon 11 szoba van az intézetben és rendszeren csak néhány /2-4/ letartóztatott. A naszódi államfogházban oly csekély számú fogoly fordul meg, hogy ez okból ez intézetnek teljes megszüntetése van tervben. L. A magy. kir. igazságügyminisztérium működése 1875-1887. Közzéteszi a magy. kir. igazságügyminisztérium. Első könyv /Budapest, 1888/ 163 l. - A megszüntetésnek egyik oka abban is rejlik, hogy "Naszód földrajzi fekvésénél és egyéb viszonyainál fogva nem mutatkozik alkalmasnak arra, hogy államfogház székhelye legyen". / Szóval a teendő intézkedéseket az államfogházak tekintetében abban foglalhatjuk össze, hogy a naszódi intézet, mint szükségtelen, megszüntetendő a fennmaradt egy államfogház pedig a bérház helyett állami épületben lesz elhelyezendő. Szükséges ez már takarékossági szempontból is, mert a jelenleg használatban levő helyiségért aránylag magas bérösszeg fizettetik és ennek daczára a helyiség mégsem teljesen megfelelő.

3. Hogy büntető törvénykönyvünk minő fontosnak találta a különböző büntetésnek intenzív súlyosságában rejlő fokozatos különbséget, azt világosan mutatja a 93. §. intézkedése, mely szerint "határozott ideig tartó fegyház helyett, a rendkívüli enyhítő körülmények fenforgásának esetén kívül is, börtön állapítandó meg, ha a bűnös aggkoránál, vagy testi gyengeségénél fogva a fegyházbüntetés egyáltalában /hozzátehetjük: viszonyítva a börtönhöz is/ tulságosan súlyosnak mutatkoznék. Ez esetben azonban a börtönbüntetésnek tartama: a határozott ideig tartó fegyházbüntetés legmagasabb mértékig emelhető". Minő satyra, hogy a törvényhozás szemei előtt lebegett enyhítés nemcsak hogy az esetek egy jelentékeny részé-

ben frappánsan meghiusittatik, /mert a fegyház helyett börtönre ítélt egyén valamely kerületi börtönben együvé van zárva a fegyházból kiszorult fegyházra ítétekkel és ugyan olyan elbánásban részesül, mint ezek/, hanem a valóságban mindig kétszeres súlyosbításra szolgáltat okot, mert a kerületi börtönökben és törvényszéki fogházakban letartóztatottak, - mint az alábbiakban látni fogjuk, - általában, de különösen a egészségügyi tekintetek és élelmezés tekintetében /melyek az aggkorú, vagy testileg gyenge elítéltekre nézve első sorban fontosak/, határozottan kedvezőtlenebb helyzetben vannak mint a fegyházban levők, mert továbbá az elítéltek /az állítólagos enyhítés fejében/ büntetése is föléemeltetett. Ezt a legnagyobb fokban sajnálatraméltó visszasszásságot tehát csak olykép lehet jelenleg elkerülni, ha a bíróságok - habár törvényellenesen - sohasem alkalmazzák a 93. §-t.

4. Igen szépen és találóan mondja erre nézve tudományunk egyik legkiválóbb tekintélye, a nagy érdemű és kitünő müncheni tanár: Holtzendorff: "a vezérlő büntetési elv helyes megállapítása sokkal fontosabb a büntetési intézetek igazgatóságára nézve, mint a törvényhozás vagy a bíró számára. A büntető törvényhozás, könnyen érthető okokból, hallgat az elvi jelentőségű előkérdések tekintetében, mert nem feladata elméleteket formulálni. Ép így nem kell a bírónak se nyilatkozni arról, hogy a büntetési nem, vagy a büntetési mérték megállapításánál abstract tantételt akar-e követni. A mi azonban a bíró és törvényhozás számára csak abstract probléma, az a büntetési intézet igazgatóságára nézve konkrét feladat. Működésének teljesen másképen kell alakulnia a szerint, a mint egyik vagy másik rendszer alapján áll. És ha nem tudja: miért kell büntetni: akkor a büntetés végrehajtása teljesen a levegőben lebeg". Dr. Franz v. Holtzendorff und dr. Eugen v. Jagemann: "Handbuch des Gefängniswesens". I. Bd. /Hamburg, 1888/ III.

Buch: "Die rechtlichen Principien des
Strafvollzugs" von HELTZENDORFF 383-384.1.

BÜNTETŐTÖRVÉNYEINK MÓDOSÍTÁSÁHOZ

Különlenyomat a "Huszadik század" első
évfolyamának 10. és 11-ik füzetéből.

Budapest. Pesti Könyvnyomda Részvény-Társaság
1900.

Fontos, sőt részben korszakalkotó és nagyterjedelmű törvényelőkészítő és életbeléptető munkálatok - legutóbb a bünvádi perrendtartásnak /1896. évi XXXII. t.cz./, valamint melléktörvényeinek megalkotása és az azoknak hatálybeléptetéséhez szükséges számos kormányzati intézkedés megtétele, - az utolsó években teljesen elvonták mind az igazságügyi kormány munkásságát, mint szakköreink figyelmét és tudományos bűvárokódását a büntető törvénykönyv módosításáról, illetőleg kiegészítéséről, a melynek szüksége pedig másfél évtized óta többször volt hangoztatva és melyet a kormány már tizenkét évvel ezelőtt fel is vett programjába.

Ez a reform most ismét minden tekintetben actualissá vált.

Minthogy pedig az ennek kapcsán felmerülő kérdéseknek jelentékeny része olyan természetű, hogy azoknak helyes megoldásához a társadalmi tudományok körében dolgozó szakférfiak véleménye és együttes munkálkodása is szükséges lesz, ennélfogva - a végből, hogy véleményem minél szélesebb körökből legyen megbirálható és esetleg helyreigazítható - helyesebbnek tartom, nem a jogi szaksajtóban, hanem e folyóirat hasábjain vázolni egyéni nézeteimet arra nézve, hogy a büntetőtörvénykönyv módosításának, illetőleg kiegészítésének a kizárólag jogi kérdéseken felül minő irányokban kellene mozognia és minő keretekre kellene kiterjednie.

Mindenekelőtt azonban egy pillantást kell vetnem büntető törvényhozásunknak és a büntető jogtudományoknak jelen állására, valamint a megoldásra váró feladatokra is.